

CHOPIN KEZDŐKNEK, HIBÁKTÓL HEMZSEGŐ KIADÁSBAN

A „Kezdők zongoramuzsikája” sorozat
Chopin-kötete
Editio Musica, 1989. 28 oldal, 158 Ft

Kritikám tárgya nem Chopin művészete, hanem egy – ezzel disszonáns viszonyban álló – kottakiadvány. Az írás folyamán szeretnék nemcsak felvetni, hanem feltenni néhány kérdést a kiadói jogról, a szerzői jogról és az árakról. De várhatok-e, vagy élesebben: várok-e valahonnan választ? Bevallom, hogy e kérdések hivatali szakértőitől talán kevésbé... És a Kiadótól? Ha elnézést kérnének, ne nekem címezzék, ha pedig mentegetőznének...

Konkrétumok? Igen, felkérhetem mindazokat, akik rendelkeznek a fenti kottakiadvány egy példányával: vegyenek elő ceruzát a húsz-egynéhány oldalas füzetben talált tucatnyi zenei szöveghiba javításának bejegyzésére! A többi kedves olvasó pedig tekintse amolyan vásárlói levélnek ezt az írást! „Szakértő” magam is csupán az amatőr házimuzsikus szintjén vagyok, és – ahogy ilyenkor mondani szokták – leírásom kövérese nem igényel speciális zenei ismereteket. A kiadás dátumához megjegyzem, hogy a kotta 1992 közepén (talán jelzés nélkül újranyomva) nagy tömegben tornyosul a pultokon. Más szakmákból, akár az oktatásban használt művek javított kiadásainak tapasztalatából állítom, hogy sokkal nehezebb a már megjelölt munka javíthatása, mint egy kéziraté. Rendszerint a régi hibák helyének környékén ütök fel a fejüket az újabb hibák.

Kritikám következő szakaszaiban végigkísérem a kottapéldány útját a zeneműboltól a zongora kottatartójáig:

1. megpillantás; 2. lapozgatás; 3. lejátszás

1. Felűnik a kotta borítója: KEZDŐK ZONGORAMUZSIKÁJA

Ez együttal egy sorozat címe. Tíz-egynéhány hasonló kiállítású füzetben ugyanezt olvashatjuk. Nyilván eredendő gyűjtőszennvedélyünkre gondolt a Kiadó a szerzők szaporításánál. Mert bizony Chopin egyáltalán nem írt darabokat kezdőknek. Nem úgy, mint Bach,

Schumann, Bartók stb. A sorozat névsorában mondhatnánk még hiányzókat Purcelltól Satie-ig. (Chopin technikailag egyszerű PRELÚD-jének – Op. 28. N°. 4. – interpretációs nehézsége szinte didaktikus módon jelentkezik Ingmar Bergman ŐSZI SZONÁTA című filmjében. Profi szinten zongorázó anyja és leánya közötti intellektuális összecsapás zajlik, és ennek szerves részeként mindketten előadják a darabot.)

Chopin neve alatt a címlapon elsőként ez áll: LEICHTE MEISTERWERKE FÜR KLAVIER. Mintha ennek az elfogadható címnek lenne hibás fordítása a KEZDŐK ZONGORAMUZSIKÁJA. Lehet, hogy az Egyszerű darabok, vagy Könnyű művek címszó már korábban lekötött márkanévei a Kiadónak?

Ha még nem nyitottam ki a kottát, újabb részletekre leszek figyelmes: egész alakos, talán a gyerekeknek szólnak bohócos ligura tölts ki a címlap felét. A többi kiadványt is átnevezve feltűnik az „egység”: Bach, Haydn és Chopin ugyanabban az öltözékben áll, mit sem törődve a százhusz évet átívelő korkülönbséggel: harisnyanadrág fölél felkapott félhosszú utazókabát, falfirka stílusú arc. Lehet, hogy rosszul tekintek a dologra, és valójában a kotta csak illusztrációja a Kass János által alkotott, korlátozott példányban sokszorosított grafikának? A műélvezetet mindenesetre zavarja a rosszul felkasírozott celofánszerű borítás gyűrődöttsége.

2. Felületes átlapozás

Ebbe tartozik az ár, a tartalomjegyzék, a kommentár, a források megjelölése és az első találgozás a válogató és közreadó stílusával és szerepével.

Az árat a hátsó borítóra ragasztva találjuk meg. Hogy az abszolút értéket felmérjem, és erről most említést tudjak tenni, három viszonyítási alap kínálkozik a napi árufolyamon számítva. Először: az oldalakra számított ár megfelel a környezetben található egyéb kiadványok árának. Támogatottságról tehát nincs szó. Másodsor: ezen ár harmadáért fénymásolatot készíthetek azonos méretben. De álljunk meg itt egy pillanatra! Szabad ezt tennem? Illendő-e egyáltalán szóba hozni ezt a kérdést? Az én, értelemszerűen felületes értesüléseim szerint egyes jogdíjak, például egy zenei felvétel kazettája, sőt már egy üres ka-

zetta esetén az árakban figyelembe veszik a hozzátétőlegesen számított jogtalan másolatokból származó károkat. És harmadszor: viszonyíthatók a külföldi katalógusok áraihoz. Itt az aránytalanság megdöbbentő: például éppen Chopin műveit, a Paderewski-kiadás hű másolatában – Dover Kiadó, N. Y. – a mai itthoni ár egyötödéért megrendelhetem! A postaköltség még a tengerentúlról sem több, mint egy kotta (vagy könyv) ára, tehát összegezve: a felénél olcsóbban juthatok klaszszikus kiadványokhoz.

Nézzük a tartalomjegyzéket! Azt most röviden elárulhatom, hogy kommentár és a források megjelölése teljesen hiányzik. (Pedig nagy fehér papírfelület maradt az egyébként szokás szerint használatos belső borítókön!)

Először hat MAZURKA szerepel, ezen belül két helyen található indokolatlan sorrendcserre. A feltűnőbb az Op. 68.-on belül az eredetiben megszokott egymásra következős felülbírása: a N°. 3. közvetlenül megelőzi a N°. 2.-t. A lapozással kapcsolatos kényszer kizárva: mindkét darab két oldal terjedelmű. Egyébként az Op. 68-as sorozat az összes közül a leginkább tekinthető zárt ciklusnak, mindössze négy darabból áll, az első sem hosszabb az itt szereplőknél, a negyedik pedig kifejezetten a legkönnyebb (technikailag), legjátékosabb és a legrövidebb a négy közül. Tehát célszerű lett volna ezt a kis egységet együtt szerepeltetni.

A súlyosabb hibákra még visszatérek, de most álljon itt ellenpéldaként a 7. darab: a CANTABILE, amelyik szinte az egyetlen hibátlan oldala a kiadványnak. S a magyarázat: ez az egyetlen darab, amit a már említett össziadás XVIII. kötetéből másoltak ki. (MINOR WORKS, ed.: Paderewski.) A pedáljelzések sem ugrálnak fel-le, mint a többi oldalon, és az ujjrendek is gondosak. Csak jó forráshoz kell nyúlni! Sajnálhatjuk, hogy ugyanebből a kiadványból az egy-egy oldalnyi FEUILLE D'ALBUM és LARGO címen szereplő bagatelleket mellőzték. Ezek valóban egyébként nehezen hozzáférhető darabok, és szerepeltetésükkel megnövekedne a kiadvány különlegességében rejlt érték.

Következik még négy PRELÚD az Op. 28-as sorozatból válogatva. A kényesen lassú tempók mellett szembeütnék a felnőt看

tól is nagy nyújtózkodást kívánó nőna és decima fogások...

Két POLONÉZ és három KERINGÓ zárja a sort. S ha a korrektorok és szerkesztők figyelmé egyre lankadt is (egyre sűrűbbek a hibák), nem fogom mellőzni őket a későbbiekben.

A lapozgatás végén adódik még néhány gondolat a közreadó nevének feltűnő feltűntetése kapcsán. És itt ejtek szót – még az igazi hibacsemegék előtt – a hagyományos közreadói bejegyzésekről. (Ujjrend stb.)

Hogyan kínálhat újat egy kottakiadó egy külföldi szerző műveinek kiadásával? Álljon itt három pozitív példa Bach műveinek itthoni kiadásaiából: a DAS WOHLTEMPERIERTE KLAVIER Bartók-féle közreadása jelentős beledolgozásokat tartalmaz, tudományos, néha költői szintű jegyzetekkel. Ugyanennek a műnek Lantos Istvántól származó Urtext-közreadása éppen az ellenkezőjével ad letisztított képet. Például az ujjrendet teljesen mellőzi. Ahogy az előszóban megfogalmazza, a kottát a zongoránál olvasva mindenki „a kézalátának és zenei elképzelésének legmegfelelőbb ujjrendet egyénileg is ki tudja alakítani”. (Hozzáfűzhetjük, hogy azok, akik tanár segítségével haladnak előre a kottában, úgyis vaskos tintaceruza-bejegyzéseket kapnak. Nincs az a tanár, akinek bármelyik kotta bejegyzései végérvényesen megfelelnek. És ez így van rendjén...) S egy egészen új kiadvány: A FUGA MŰVÉSZETE Zászkaliczky Tamás kiadásában valóságos megfejtése a műnek.

De Chopinnel kapcsolatban nem így állunk. Csak a legújabb kiadványokat véve alapul: a KERINGÓK és a MAZURKÁK a közreadó neve, előszava stb. nélkül jelentek meg. (Ettől amolyan kalózkadásoknak látszanak.) Az utóbbit végigjátszva öt súlyosabb hanghibát találtam. Viszont a most bírált kiadvány MAZURKA-darabjaiba nem innen kerültek át a hibák...

Ugyanakkor a KEZDŐK ZONGORAMUZSIKÁJÁ-ban (az egész sorozatban) olyan helyen szerepel a közreadó neve, ami a bevett szokásoknak megfelelően legfeljebb a „zongorára átirta Liszt F.”, vagy „hangszerelle C. Debussy” esetében illendő. Itt így olvasható az első kottalap jobb felső sarkában:

Fryderyk Chopin
Hrsg. von Magda Csurka

Természetesen az első feliratos oldalon is szerepelt már az egybegyűjtő neve – ott szerényebb elrendezésben.

A már említett, jó helyről másolt CANTABILE kivételével a többi darab képe olyan, mintha a zongoratanár ötletszerű beledolgozásai lennének rajtuk. A 10. darabban és hébe-hóba másutt a pedáljelzések zárójelben szerepelnek, mintha tudományos alapossgú szövegkrüikával volna dolgunk. (Chopin gyakran szükségtelennek tartotta a pedáljelzéseket. A később még említendő ESZ-DÜR KERINGŐ és az előtte szereplő A-MOLL KERINGŐ a kéziratlapokon minden pedáljelzés nélkül szerepel, míg a mostani kiadványban – helyesen – az előadói szokásoknak megfelelő jelekkel. Ezzel szemben a soron következő KERINGŐ-nél még zárójelben sem találunk jelzéseket. Tehát e tekintetben nagy a következetlenség.) A képtelen újrendre álljon itt egyetlen példa: az 5. darab (a már említett Op. 68. N°. 3. MAZURKA) fergeteges intermezzójában, ahol szinte bartókos dudamuzika szerepel, a jobb kézben az egymás melletti öt ujj és egymás melletti öt billentyű megfeleltetésé lenne kézenfekvő „megoldás”. (Az előbb említett MAZURKA-kiadásban így is szerepel.) Ehelyett a másutt is tapasztalható ujjtornára kapunk felszólítást: a kéz távoli ujjai kerüljenek értelmetlenül egymás mellé. Ha egyedül olvasom a kottát, akkor úgysem veszem figyelembe a számozást (éppen elég a szöveg figyelése), ha pedig tanár segítségével, akkor úgysis átszámozza az ujjrendet. Kinck szól tehát? Következetlen (bár az olvasás közben tudatosan nem olyan zavaró) a zenei műszavak kisbetűs-nagybetűs használata is. De ez már igazán eltörpül a következő felsorolás mellett.

3. Megvásároltam a kiadványt – mégiscsak egy újdonság

Soroljuk az eddigieket átmenetileg a tipográfiai ízlés birodalmába! A lényeg a melódiák továbbadása az utókornak! Következzék tehát a komoly hibák sorak, az oldalszámok rendjében és egyben egyre súlyosbodó és sűrűsödő sorozatban.

A 12. oldal alsó sorának negyedik ütemében két hiba a fődallamban: a *fisz* és a *gisz* hangok előtt hiányzik a módosító jel (még a harmadik lenyomatban is lecsúsztak egy félhanggal).

A 19. oldalon is két hiba: a második sor utolsó ütemében a legfelső egészkontta helyesen egy kisterccel lejjebb lenne; a negyedik sor második ütemének második basszus-hangzatánál hiányzik egy pótvonala.

A 20. oldal 6. ütemének felső dallamában hiányzik az *esz* hangot *e-re* feloldó jel.

A 21. oldalon a középső sor végén záró kettős vonal szerepel ismételőjel helyett.

A 22. oldal második sorában a futam harmadik nyolcada rossz hangról indul, helyesen egy kisterccel följebb írandó.

A 26. oldal végén a darab szerkezete és egyben előadói gyakorlata alapján szerepelhetne az esetleges visszatérés lehetőségének jelzése. (Ez az, amit valóban zárójelben lehetne feltüntetni.) A Rádió két évvel ezelőtti nagyszerű *Chopin összes zongoradarabja* sorozatában is ebben a formában szerepelt. Egyébként ennek a műnek kézirata annyira vázlatos, hogy a címét is az 1955-ös első kinyomtatásánál vették KERINGŐ-nek. (Egy 1968-as krakkói kiadás közli az előző keringőével együtt a faksimilelapokat.)

A 28. (utolsó) oldal utolsó sora a korona az eddigieken: hibás a hangnem jelzése! A TRIO Desz-dúrban íródott, egészséges domináns négyes-hangzatokkal, nem pedig így, a szinte minden ütemben fellépő *g-asz* kisszekund-súrlódással. Föltehető, hogy a közreadó a Paderewski-összkiadás óta megjelent Urtext-kiadások egyikét sem ismerte, vagy legalábbis nem vette figyelembe.

Tegyük fel, hogy nem nekem szánták ezt a kiadványt.

Esetleg tényleg kezdőknek?

Autodidakta tanulóknak?

Tanári segédanyagnak?

Felnőttkorban újrakezdők olvasógyakorlatának?

Kirakati dekorációnak?

Zentai Zoltán